

BUGÜNÜN MÜSLÜMANININ KUR'AN'LA İLETİŞİMİ

ÖMER MÜFTÜOĞLU

OTTO

ÖNSÖZ	9
-------------	---

GİRİŞ	15
I. YİRMİNCİ YÜZYILIN BAŞLARINDAKİ DURUM	15
II. YİRMİ BİRİNCİ ASIRDA NE DEĞİŞTİ	21
III. KUR'AN'LA İLETİŞİME GEÇ(EME)ME	27
IV. İLK DÖNEM TEFSİRLERİ	35
V. KLASİK TEFSİR USULÜ KİTAPLARI	39
VI. KLASİK TEFSİR LİTERATÜRÜ	44
VII. KUR'AN MEALLERİ	45
VIII. KUR'AN'IN "NE OLDUĞUNA" DAİR... ..	49

BİRİNCİ BÖLÜM

İLETİŞİM BECERİMİZ	63
I. İLETİŞİM BECERİMİZ NASIL İŞLİYOR	63
A. "İletişim"le Kastedilen Nedir?	63
B. Diyalog	65
C. Dostlar Arası İlişki	67
D. Başarılı İletişimler	68
II. İLETİŞİMİN UNSURLARI VE TÜRLERİ	71
A. BİR İLETİŞİM SÜRECİ NASIL İŞLER	74
B. İLETİŞİM TÜRLERİ	76
B.1.YÜZ YÜZE İLETİŞİM	76
Etkili İletişim	77
B.2.YAZI İLE İLETİŞİM	83
B.3. YAZISIZ VE SÖZSÜZ/SESİZ İLETİŞİM	89
B.4. SADECE SESLE YAPILAN İLETİŞİM	92
C. İLETİŞİMİN ARZU EDİLEN DÜZEYDE GERÇEKLEŞMESİNE İLETİŞİMİN UNSURLARININ KATKISI	94
D. MESAJIN OLUŞUM SÜRECİ	97
D.1. Mesajın Oluşum Sürecinde "Veren"ın Rolü	101
D.2. Mesajın Oluşum Sürecinde "Alan"ın Rolü	107
D.3. Mesajın Oluşum Sürecinde "Mesaj"ın Kendi Rolü	112
E. ANLATMA VE ANLAMININ GERÇEKLEŞTİĞİ ORTAM ..	115
E.1. Anlatma ve Anlamanın Gerçekleştiği Ortamın Oluşumuna Mütekellimin Katkısı	119
E.2. Anlatma ve Anlamanın Gerçekleştiği Ortamın Oluşumuna Muhatabın Katkısı	124

<i>E.3. Anlatma ve Anlamanın Gerçekleştiği Ortamın Oluşumunda Mütakellim ve Muhatab Dışındaki Etkenler</i>	127
<i>F. Mütakellimin Kastettiği Anlamın Muhatabın Zihin Dünyasında Doğuşu ve Mütakellimle Muhatabın Diyalogunda Anlamanın Gerçekleşmesi</i>	130
<i>F.1. Mütakellim Ne Anlatmak İstiyor</i>	130
<i>F.1.a. Mütakellimin Kastettiği Anlamı Anlatabilme Becerisi</i>	130
<i>F.1.b. Mütakellimin Muhatabın Zihin, Algı ve Anlam Dünyasını Dikkate Alması</i>	131
<i>F.1.c. Mütakellimin Muhatabın Kavrayış Düzeyini Dikkate Alması</i>	135
<i>F.2. MUHATAB MÜTEKELLİMİN ANLATMAK İSTEDİĞİNİ ANLIYOR MU</i>	137
<i>F.2.a. Muhatabın Algı ve Anlam Dünyası, Kavrayabilme Becerisi</i>	138
<i>F.2.b. Muhatabın Mütakellimin Anlatmak İsteddiğini Anlayabilme İsteği ve Çabası</i>	141
<i>F.3. ANLATMAYA-ANLAMAYA KONU OLAN ŞEYİN DURUMU</i>	142
<i>F.3.a. Soyut-Somut Bir Mefhumun Anlatmaya-Anlamaya Konu Olması</i>	142
<i>F.3.b. Anlamaya Konu Olan Şeyin, Anlatılabilme ve Anlaşılabilmesi Durumu</i>	143
<i>F.3.c. Anlamaya Konu Olan Şeyin Doğruluk, Gerçeklik Durumu ve İşe Yarar Olması</i>	144

İKİNCİ BÖLÜM

BUGÜNÜN MÜSLÜMANIN KUR'AN'LA İLETİŞİMİ

NASIL GERÇEKLEŞECEK	147
<i>I. KUR'AN'LA İLETİŞİM</i>	147
<i>A. KUR'AN'IN ANLAŞILMASI ÇABASI YENİ BİR ÇABA DEĞİLDİR</i>	147
<i>B. BUGÜNÜN KUR'AN MUHATABLARI</i>	149
<i>C. KUR'AN'IN RETORİK YAPISI KARŞISINDA MUHATABIN DURUMU</i>	152

D. KUR'AN VAHYİ KENDİLERİNE ULAŞAN İLK MUHATAPLARIN TUTUMLARI	156
E. KUR'AN'IN ANLAŞILMASI ÇABASINDAKİ TEMEL BELİRLEYİCİLER	161
E.1. KUR'AN'DA HİTABIN SAHİBİ/MÜTEKELLİM (ALLAH TEÂLÂ)	166
E.2. KUR'AN'DA HİTABIN İLK VE ÖNCELİKLİ MUHATABI: PEYGAMBERİMİZ	170
E.2.a. Kur'an'da Peygamberimiz Dışında Başkalarına Yönelik Hitaplar	175
E.2.a.aa. el-İnsân (الإنسان)/ Nâs (=İnsanlar/ النّاس)	177
F. KUR'AN'IN MESAJİ	182
F.1. MESAJIN DOĞDUĞU ORTAM	188
F.2. KUR'AN'IN İLK MUHATAPLARININ MÜTEKELLİM'İN ANLATMAK İSTEDİĞİ ŞEYİ ANLAMALARI	209
F.3. MÜTEKELLİMİN, SÖZÜN SÖYLENDİĞİ ANDA MUHATABIN DURUMUNU DİKKATE ALMASI	230
II. KUR'AN'IN SONRAKİ MUHATAPLARININ KUR'AN'I ANLAMA ÇABALARI	238
A. ANLAŞILMASI GEREKEN KUR'AN'IN KENDİNE HAS YAPISI	238
A.1. Kur'an'ın "Kitap" Olarak Algılanışı	238
A.2. Mushaf'taki Sure ve Ayetlerin Kronolojik Sırayla Dizilmemiş Olması	240
A.3. Mushaf'ın Kendine Has Mizanpajı (Paragraf Başı ve Noktalama vs.nin Olmayışı)	240
B. KUR'AN'I ANLAMAYA ÇALIŞAN GÜNÜMÜZ İNSANININ DURUMU	242
B.1. Günümüz İnsanın Kur'an'ın Vahyedilme Ortamına Tarihen Uzaklığı	242
B.2. Nüzul Sebebi Rivayetlerinin Yetersizliği veya Aynı Ayetle İlgili Birden Çok Nüzul Sebebi Rivayeti Bulunduğu Durumlarda Bu Rivayetlerin Ayıklanmamış Olması	245
B.3. Eldeki Mevcut Tefsirlerin Vahiy Ortamından Uzak ve Ait Oldukları Dönemin Hâkim Anlayışı Etkisindeki Açıklamalarıyla Oluşan Geleneksel Anlatımın Etkisi	249

C. Günümüz Muhatabının “Mesajı Anlama” İşini “Aracı Yöntemlerden” Bekleyişi	256
D. Günümüz Muhatabının Arapça Öğrenerek Kur’an’ı Daha İyi Anlayabileceği Düşüncesi	257
E. Günümüz Muhatabının Kendi Birikimine Kur’an’ın İndiği Döneme Dair Bilgi Takviyesi Yapmadan Kur’an’ı Anlamaya Çalışması	258
III. BUGÜNÜN MUHATABININ KUR’AN MESAJIYLA OLMASI GEREKEN “DOĞRU İLETİŞİMİ” NASIL OLMALIDIR?	266
A. Bugünün Muhatabı, “Kur’an” Algısını İnşa Etmelidir	266
B. Bugünün Muhatabı, “Peygamberimiz Hz. Muhammed (as.)” Algısını İnşa Etmelidir	269
C. Bugünün Muhatabı “Mesajı”, Mesajın Sahibiyle ve İleteniyle Birlikte Değerlendirmelidir.	272
D. Bugünün Muhatabı, Mesaja, Peygamberimiz ve İlk Muhatapların Tepkileri Örnekliğinde Tepkiler Vermelidir	275
E. Bugünün Müslümanı Dışarıdan Seyretmeyi Değil, Alanda Olmayı Tercih Etmelidir	277
SONUÇ	281
ANLATILANLARIN ŞEMATİK ÖZETİ	286
ANLAMIN AKTARILMASI SÜRECİNDE YAŞANANLAR	286
KUR’AN’IN BUGÜNKÜ MUHATAPLARI OLAN BİZLERİN DURUMU	286
KUR’AN’IN PEYGAMBERİMİZE İLETİMİ İÇİN KONUŞMAK GEREKİRSE	287
KAYNAKLAR	289
DİZİN	297

ÖNSÖZ

Oğul!

Sözünü muhataba göre ayarlayasın!

Cahiller karşısında altını çamura atmayasın!

Şeyh Edebalı

Bizler Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki ilk muhatapları değil, yüzyıllar sonraki muhataplarıyız. Kur'an mesajının yeryüzüne ulaştığı tarihle aramızda asırlar var. Kur'an mesajı ve onun muhatabı olan kendimiz için bir tanım yapacaksak eğer; “bugünün imkânlarıyla, okuduğunu anlamaya çalışan ve Kur'an müminleri olmaya çalışanlar” diyebiliriz.

Kur'an'ın nüzul döneminden çokça uzakta olmakla birlikte onun bütünüyle orijinal metnine bugün sahip olmamız, bizim açımızdan çok büyük bir imkândır. Bununla birlikte yüzyıllar boyunca Kur'an'ı anlama çabasıyla oluşturulan başta tefsirler olmak üzere pek çok çalışma elimizin altındadır. Bütün bu birikime sahip olarak bizler de Kur'an mesajının bugünkü muhatapları olmaya adayız. Kendimizden Kur'an'a dair beklentimiz, O'nun “mesajını anlamamız” ve bundan daha önemlisi, mesajın gereğini yerine getirmemizdir.

Bunun yanında, Kur'an'ın bizim zamanımıza kadar geçen süreçte “doğru” ve “gerçekten” anlaşılmadığı görüşünde olanlar da yok değildir. Aynı görüşte olmadığımızı burada ifade etmeliyiz. Bu görüşü dile getirenler, tam olarak anlaşılamamanın, yöntem hatasından kaynaklandığını söylemekte ve bunun için

yeni yöntemler önermektedirler. Elinizdeki çalışmanın, ortaya çıkış gerekçesi tam da bu paradigmada şöyle dillendirilebilir: Kur'an'ı anlama çabası ve günümüzde bu çabaya paralel olarak bugünün Müslümanının yapabilecekleri ve bunların Kur'an'ı anlama çabasına katkısı.

“Tefsir” ismi, tarihi süreç içerisinde, fıkıh disiplinine ait anlama yöntemlerinin Kur'an'a uygulanmasıyla elde edilen birikimin genel adı olmuştur. Bugüne kadar tefsir faaliyeti olarak bu üretim yapılmış ve bir tefsir külliyatı oluşturulmuştur. Kur'an'ı anlamak isteyen günümüz Müslümanı, bu talebini için ehli gördüğü kişilere ilettiğinde, genellikle aldığı cevap şöyle olur: Aradıklarının hemen hepsi gelenekte mevcuttur. Ulaşabildiğin tefsir birikiminden istifade etmeye çalış!

Bu cevap, sorunu çözmekte, günümüzün gerek “sıradan” gerekse “araştırmacı” karaktere sahip Müslümanı, Allah'ın mesajından beklediğini, o mesajı anlamak için başvurduğu kaynaklarda bulamamaktadır. Bu arada tırnak işareti içinde söylenen “sıradan” ve “araştırmacı” nitelendirmelerinin kimleri kastettiği, bu nitelendirmelerin doğru olup olmadığı ile Kur'an'dan insanların ne aradıkları gibi tartışmalara şimdilik girilmeyeceği ifade edilmelidir. Yadsınamaz olan şudur ki; insanlar Allah'ın kelamında bir “şeyler” aramakta ve bu arama faaliyetlerini ızhar etmektedirler. Bu gerçek, alanla bir biçimde ilgili olan herkes tarafından bilinen hatta yaşanan bir durumdur.

Dinî ilimler, ilahiyat gibi alanlarda öğrenim görmemiş, ihtisas yapmamış okurlara Kur'an'ın ne demek istediğini anlatabilecek yeni ürünler ortaya koymak, hiç kuşkusuz bu alanın akademisyenlerinin yerine getirmesi gereken bir görevdir. Fâtiha'dan başlayıp kelime tahlilleri yaparak Kur'an ayetlerini açıklamaya çalışma yöntemi, özellikle günümüz Türk okurunun, Kur'an'dan beklediğini bulma arzusuna yeterince yardımcı olamamaktadır. Tefsir okumaya yönlendirilen hemen herkesin ortak kanaati bu istikâmettedir.¹

Gelinen bu noktada mevcut durumu değerlendirmemiz ve işin erbabı olarak, bizden ne beklendiğini ve bu beklentilere

1 Okur tabirini, “metnin alımlayıcısı, anlamı üreten” karşılıklarında kullanmaktayız. “Okur” kavramın iletişim dilinde anlamları ve örnek kullanımlar için bkz. Erol Mutlu, *İletişim Sözlüğü*, s. 167.

cevap olarak ne yapmamız gerektiğini bir kez daha düşünmemiz gerekmektedir.

Başka hiçbir dinî metinle yapısı, oluşum süreci aynı olmayan ve bunlardan dolayı mukayesesi yapılamayacak olan Kur'an'a has bir yeni anlama yöntemi üretip bu doğrultuda çalışmalar yapma zorunluluğu içinde olduğumuz sonucu, bu satırları kaleme almayı gerektiren muharrik bir sebep olarak ortadadır.

Elinizdeki bu çalışma, yukarıda bir kısmı zikredilen sorulara, son tahlilde ifade edilen meslek gurubu içinde yer alan bir nefsin, cevap bulma çabası ve kendiyile muhasebesinin ardından, kendi kendine verilen bir ev ödevinin yapılması sonucu ortaya çıkmıştır. Böyle bir ödevin farkına varan bu meslek gurubunun başka mensupları da vardır ve yayın piyasasında, Kur'an'ı anlama yöntemlerinin anlatıldığı içeriklerle oluşturulmuş çok sayıda eserin olduğu, alanın yabancı olmayan okuyanların malumudur. Sözü edilen çalışmaları yapanların hepsinin ortak amacının, "Kur'an'ın daha iyi anlaşılabilmesine katkı sağlama" olduğu rahatlıkla ve övgüyle ifade edilebilir.

Kitap, girişi takip eden iki bölüm olarak oluşturuldu. Birinci bölüm, "İletişim Becerimiz" diye isimlendirildi. Burada iletişimle kastedilen şeyin sınırları çizildi ve tanımı üzerinde duruldu. İletişimin unsurları ve türleri incelendi. Kur'an'la bizim iletişimimizin bunlardan hangisiyle benzeşebileceği belirlenmeye çalışıldı. İletişimin unsurları olan veren, alan ve mesajın iletişimin arzu edilen düzeyde gerçekleşmesine ne düzeyde katkı sağladığı başlıkları açılarak, örnekler üzerinden tespitler yapıldı. Buradan, anlam ve anlamanın gerçekleştiği ortam ve bu ortama mütekellimin, muhatabın ve bu ikisi dışındaki başka unsurların katkıları konuşuldu.

Birinci bölüm, iletişim bilim dalının imkânları ve terimleriyle fazlaca meşgul olmuş gibi görünse de zihnimizdeki asıl konu Kur'an'la bizim iletişimimiz olduğu için hemen her başlığın altındaki konuşmalarda o başlıktaki konunun Kur'an'la iletişimize dönük yönüne değinildi.

Kur'an'la iletişimimizin en uyuşur görüldüğü tür "metin üzerinden" iletişimdir ancak bu durumda da karşımızdaki Kur'an metninin, bir yazar tarafından metin olması kastıyla oluşturulmuş metinlere benzemesi gerekir. Ne var ki Kur'an'ın

yapısı böyle değildir. O, aslında bir hitaptır ve korunup sonraki nesle aktarabilmek amacıyla yazıya geçirilmiş, sayfalara yazılmış, sonra da iki kapak arasına alınarak ciltlenmiştir.

Aslında hitap ama görüntüsü itibariyle bir kitap olan Kur'an-ı Kerim'in mesajı ile bugünün Müslümanı olmaya çalışan ben nasıl iletişibilirim sorusunun peşine düşüldü ve bu soru en makul ve çözüme odaklı bir şekilde cevaplanmaya çalışıldı. İkinci bölüm, Kur'an'ın retorik yapısı karşısında muhatabın durumunun nasıl olacağıyla başladı. Bunun tarihte somut bir karşılığı vardı. Kendilerine Kur'an vahyi ulaşan ilk muhatapların vahye karşı tutumlarının bize en iyi yol gösterici olacağı bilindiği ve onların vahye muhatap oluşları vahyi gönderenin onayından geçtiği için bu başlık önemliydi.

Bunun yanında ilk ve öncelikli muhatap olan Peygamberimiz'in de dikkatlice incelenmesi ve vahye muhataplığının gözlemlenmesi gerekiyordu. Peygamberimiz'in Kur'an mesajıyla iletişimi, en doğru, en doğal ve en olması gereken iletişim olduğundan dolayı bu detay üzerine hassasiyetle eğilindi. Bir gözlem yapılmaya çalışıldı ve vahyin direkt muhatap aldığı başka muhataplar incelendi.

Elimize alıp okuduğumuz Mushaf-ı Şerif'in kendine has yapısının, ilk muhataplar gibi mesaja muhatap olup olamamaya etkileri olduğu düşüncesiyle böyle bir başlık altında Mushaf'ın bugünkü durumu ele alındı. Kur'an'ın bugünkü durumuyla birlikte ona bugün muhatap olacak günümüz insanının durumu da konuşulmalıydı. Bir müstakil başlık altında bu da konuşuldu. Günümüz Müslümanının Kur'an'ın vahyedilme ortamına tarihen uzaklığı, nüzul sebebi rivayetlerinin yetersiz ve ayıklanmamış hâlde oluşu, eldeki mevcut tefsirlerin, ait oldukları dönemin hakim din anlayışını tefsirlerine yansıtmaları ama o zaman ele alınması kaçınılmaz olan pek çok konunun bugün kimsenin gündeminde olmayışı gibi tespitleri yapıldı.

Bunlara ilave olarak günümüz Müslümanının kendi üretmeye çalıştığı yan yöntemlerle Kur'an mesajına muhatap olmaya çalışması, mesela; Arapça öğrenerek Kur'an'ı daha iyi anlayacağını düşünmesi de değerlendirildi. Yan yöntemler, bunlara ilave edilecek başka yöntemler olmadan sadece bunların bizi, arzu ettiğimiz sonuca yeterince götürmeyeceği sonucuna ulaşıldı.

Nihayet bugünün Kur'an muhatabının Kur'an mesajıyla olması gereken "doğru iletişimi" nasıl olmalıdır sorusuna beş başlıkla cevap üretildi.

Kitap, konusu, bakış açısı, sorun tespiti ve bunlara cevap üretimi adına alanında ilk yapılmış bir çalışma sayılabilir. Bu bakımdan ilklerden olmanın sıkıntılarından arı olduğunu iddia etmeye gerek yoktur. Çalışma, Kur'an mesajıyla bir tür iletişimsizlik yaşayan bugünün Müslümanının sorununu ortaya koyması, ele alması ve çözüm adına önerilerinin olması bakımından, yıllardır yazarı tarafından çeşitli platformlarda dile getirilen, üzerinde konuşulan ve kısmen tartışılan görüşleri dile getirmesi yönüyle okurunun beklentisini karşılamayı ummaktadır.

Günümüz Müslümanına, Kur'an'ı anlama çalışmalarının usulüne yönelik katkı sağlayıcı bir ilave olması dileğiyle oluşturulan bu çalışmanın önümüzdeki günlerde, Kur'an'la ve O'nun kaynağı olan Allah Teala ile sürekli iletişim halinde kalmak isteyenlere ve onu anlatma pozisyonundakilere katkı sağlaması, yazarını hedefine ulaştıracaktır.

Her yazılan eser gibi elinizdeki bu kitabın ortaya çıkması da çeşitli fedakarlıkların bileşkesiyle oldu. Onlara ayırmam gereken zamanı eksiltmemeye gayret ettiğim ama yine de başarılı olamadığım başta hanımım ve yavrularımın bana bu başarısızlığımı unutturacak destek verici olgunlukları ve katkıları olmasaydı işim gerçekten zordu. Teşekkürden fazlasını hak ediyorlar. Ayrıca basım aşamasından önce müsveddeleri okuyan ve benim kaleminden çıkan sayfaların sizin elinize varıncaya kadar geçirdikleri evrede katkısı olan kıymetli dostlara da müteşekkirim.

Gayret bizden tevfik Allah Teala'dandır.

Ömer Müftüoğlu
Eskişehir, 28 Eylül 2012

KAYNAKLAR

- Abdurrezzâk ibn Hemmâm, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1991.
- Abdulfettâh el-Kâdi, *Esbâbu'n-Nuzûl*, çev. Salih Akdemir, Ankara: Fecr Yayınları, 1996.
- Abdurrahmân ibn Nâsır es-Sa'dî, *Tefsîru'l-Kerîmi'r-Rahmân*, Basım yeri yok, 1404 (h).
- Açıköz, Hacı Mustafa, *Etkili İletişim*, Ankara: Elis Yayınları, 2005.
- Adler, Alfred, *Yaşamın Anlam ve Amacı*, çev. Kamuran Şipal, İstanbul: Say Yayınları, 1993.
- Afetinan, A., *Eski Mısır Tarih ve Medeniyeti*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992.
- Ahfeşu'l-Evsât, *Me'âni'l-Kur'ân*, Basım Yeri Yok, 1981.
- Âlûsî, Ebûlfađl Şihâbuddîn SeyyidMahmûd el-Endelûsî, *Rûhu'l-Me'âni*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1987.
- Akdemir, Salih, *Son Çağrı Kur'an*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004.
- Akpınar, Reva Balcı, "Duygusal Yüz İfadelerini Anlama Becerisini Geliştirmeye Yönelik Örnek Bir Öğretim Programı", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, I (2004), sayı: 1, s. 4 ve devamı. (<http://www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uib/article/view/146/146>)
- Aksan, Doğan, *Anlambilim*, Ankara: Engin Yayınevi, 1999.
- Albayrak, Halis, *Tefsir Usulü*, Ankara: Şule Yayınları, 1998.
- Altıntaş, Ramazan, *Bütün Yönleriyle Cahiliyye*, Konya: 1990
- Arkoun, Muhammed, *Kur'an Okumaları*, İstanbul: İnsan Yayınları, 1995.

- Atasoy, Faysal Okan, "Noktalama İşaretlerinin Tarihi", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, X (2010) sayı: 2, s. 823-861.
- Ateş, Ali Osman, *İslam'a Göre Cahiliyye ve Ehl-i Kitap Örf ve Adetleri*, İstanbul, Beyan Yay., 1996.
- Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, Ankara: Kılıç Kitabevi, 1977.
- _____, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul: 1988.
- Aydemir, Abdullah, *Tefsir'de İsrailiyyât*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1979.
- Aydın, Ayhan, *Düşünce Tarihi ve İnsan Doğası*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.
- Bacon, Francis, *Yeni Atlantis*, çev. Hamdullah Benzer, İstanbul: Arya Yayıncılık, 2011.
- Beheştî, Muhammed Hüseyin, *Kur'an'ı Anlama Metodu*, çev. Sabah Kara, Ankara: Kıyam Yayıncılık, 1989.
- el-Bekrî, *Cahiliye Araçları*, çev. Levent Öztürk, İstanbul: İz Yayıncılık, 1998.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Büyük Tefsir Tarihi*, İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1973.
- Bor, İbrahim, *Analitik Dil Felsefesinde Dil Düşünce ve Anlam*, Ankara: Elis Yayınları, 2011
- Burke, Peter, *Tarihin Görgü Tanıkları*, çev. Zeynep Yelçe, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003.
- Bursevî İsmâ'il Hakkı, *Tefsiru Rûhu'l-Beyân*, İstanbul: Eser Neşriyat, 1389 (h.).
- Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Tarihi*, Ankara: Fecr Yayınevi, 1996.
- _____, *Tefsir Usulü*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991.
- Cevherî, İsmâ'il ibn Hammâd, *Sihâh Tâcu'l-Luğa ve Sihahu'l-Arabîyye*, Beyrut: Dâru'l-İlmi'l-Melâyîn, 1984, Üçüncü Baskı.
- Condon, John C., *Kelimelerin Büyülü Dünyası*, çev. Murat Çiftkaya, İstanbul: İnsan Yayınları, 1998².
- Coşkuner, Ayşe, *İşyerinde İletişim*, Ankara: Türk Harb-İş Sendikası Eğitim Yayınları, 2001.
- Cüceloğlu, Doğan, *'Keşke'siz Bir Yaşam İçin İletişim Donanımları*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2002, İkinci Basım.
- Cündioğlu, Dücane, *Anlamın Buharlaşması ve Kur'an*, İstanbul: Kitabevi, Tarihsiz.
- _____, *Anlamın Tarihi*, İstanbul: Kitabevi, Tarihsiz.
- Çağatay, Neşet, *İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1992.

- Çantay, Hasan Basri, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, İstanbul: Elif Ofset, 1990.
- Çetin, Mustafa, *Kur'an-ı Kerim'i Anlama Usulü*, İzmir: Akyol Neşriyat, 1980.
- Çelik, Ali, *İslam'ın Kabul veya Reddettiği Halk İnançları*, İstanbul: Beyan Yay., 1995.
- Çelik, Ömer, *Tefsir Tarihi ve Usulü*, İstanbul: Erkam Yayınları, 2012.
- Çelikel, Zehra Pınar– Ege, Pınar, “İşitme Engelli Çocukların Konuşmalarının Anlaşılabilirliğini Etkileyen Faktörler”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, VI (2006), sayı: 1, s. 19-32.
- Daryal, Ali Murat, *Kurban Kesmenin Psikolojik ve Metafizik Temelleri*, İstanbul: İFAV yayınları, 2009.
- Demirci, Muhsin, *Tefsir Usulü*, İstanbul: İfav Yay., 2009.
- Derveze, İzzet, *Kur'an'ı Anlamada Usul*, çev. Vahdettin İnce, İstanbul: Ekin Yay., 2008.
- Dökmen Üstün, *İletişim Çatışmaları ve Empati*, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1999
- Dumlu, Ömer, *Kur'an Tefsirinde Yöntem*, İzmir: Anadolu Yayınları, 1998.
- Dumlu, Ömer-Elmalı Hüseyin, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı (Meal)*, İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.
- Duman, M. Zeki, *Uygulamalı Tefsir Usulü ve Tefsir Tarihi*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 1992.
- Draz, Abdullah, *Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru*, çev. Salih Akdemir, Ankara: Mim Yayınları, 1983
- Dihlevî, Şah Veliyyullah, *el-Fevzu'l-Kebîr fî Usûli't-Tefsîr*, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1980.
- Ebû Hayyân, el-Endelûsî, *Bahru'l-Muhîr*, Riyad: Tarihsiz.
- Ebû's-Su'ûd el-İmâdî, *İrşâduAkli's-Selîm*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, Tarihsiz.
- Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk, İstanbul: İşaret Yayınları, 2002⁵.
- Ferrâ, *Me'âni'l-Kur'ân*, Beyrut: Âlimu'l-Kutub, 1985.
- Frankl, Viktor E., *İnsanın Anlam Arayışı*, İstanbul: Okuyanıs Yayınları, 2012.
- Fromm, Erich, *İtaatsizlik Üzerine*, çev. Ayşe Sayın, İstanbul: Kariyer Yayınları, 2001.
- _____, *Sevme Sanatı*, çev. Işıltan Gündüz, İstanbul: Say Yayınları, 2000.
- _____, *Sağlıklı Toplum*, çev. Yurdanur Salman-Zeynep Tanrıseven, İstanbul: Payel Yayınları, 1996.
- Gazâlî, Muhammed, *Kur'an'ı Anlamada Yöntem*, çev. Emrullah İşler, Ankara: Şule Yayınları, 2002.

- Guiraud, Pierre, *Anlambilim*, çev. Berke Vardar, Ankara: KuzeY Yayınları, 1984.
- _____, *Göstergebilim*, çev. Mehmet Yalçın, Ankara: İmge Kitabevi, 1994.
- Güler, Burcu Kümbül, *Çalışma Hayatında Öğrenilmiş Çaresizlik*, Ankara: Liberte Yayınları, 2006.
- Göka, Erol ve diğerleri, “İnsan İlişkilerinde Yansıtımlı Özdeşim”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, XVII (2006), sayı: 1, s. 46-54.
- Güç, Ahmet, *Çeşitli Dinlerde ve İslam'da Kurban*, Bursa: Düşünce Yayınları, 2003.
- Gürses, İbrahim, *Kölelik ve Özgürlük Arasında Din*, Bursa: Arasta Yayınları, 2001.
- Gürüz, Demet –Eğinli, Ayşen Temel, *İletişim Becerileri Anlamak-Anlatmak-Anlaşmak*, Ankara: Nobel Yayınları, 2010.
- Haley, Jay, *İletişim Psikolojik Sorunlar ve Psikoterapi*, çev. Ali Uzunöz, Ankara: Çark Kitabevi Yayınları, 1988.
- Halil ibn Ahmed, *Kitâbu'l-Ayn*, Lübnan: Mektebetu Lubnân Nâşirün, 2004.
- Hanefî, Hasan, *İslam Kültüründe İnsan ve Tarih*, çev. Vecdi Akyüz, İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2000.
- Hamidullah, Muhammed, *Aziz Kur'an*, çev. Abdülaziz Hatip-Mahmut Kanık, İstanbul: Beyan Yayınları, 2000.
- _____, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, İstanbul: İrfan Yayımcılık, 1993.
- İşıcık, Yusuf, *Kur'an'ı Anlamada Temel İlkeler*, Ankara: Esra Yayınları, 1997.
- _____, *Kur'an Meali*, Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2010².
- İzutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, çev. Süleyman Ateş, Ankara: Kevser Yayınları, Tarihsiz.
- Ebû Bekr ibn Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, Tarihsiz.
- İbn Hacer Askallânî, *Fethu'l-Bârî*, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1379.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemaluddîn Abdulmelik, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Beyrut: DâruKutubi'l-İlmiyye, 2004, İkinci Baskı.
- İbnu'l-Kelbî, *Putlar Kitabı*, çev. Beyza Düşüngen, Ankara: 1969.
- İbnKesir, Ebû'l-Fidâİsmâ'îl, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Basım Yeri Yok: Dâru'l-Fikr, Tarihsiz.
- İbnKuteybe, *TefsiruÇaribu'l-Kur'an*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1978.
- İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut: Dâru's-Sâdır, 2004.
- İbn Teymiyye, *Tefsir Usulüne Giriş*, çev. Yusuf İşıcık, İstanbul: Esra Yayınları, 1997.

- İslamoğlu, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur'an*, İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2009, Üçüncü Baskı.
- _____, *Üç Muhammed*, İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2005.
- İnceoğlu, Metin, *Tutum, Algı, İletişim*, Ankara: Verso Yayıncılık, 1993.
- Kara, Ömer, *Kur'an-ı Kerim'in Anlaşılmasında 'İtibar Sebebin Hususiliğine Değil Lafzın Umumiliğinedir' İlkesine Usulcülerin Metodolojik Yaklaşımları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Danışman: Mehmet Paçacı, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.
- Karaman, Hayreddin ve Arkadaşları, *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meal-i*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.
- Karaman, Hayreddin ve Arkadaşları, *Kur'an Yolu Türkçe Meal-Tefsir*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Kastallânî, Ebû'l-Abbâs Şehâbuddîn Ahmed ibn Muhammed, *Mevâhibu'l-Ledunniye bi'l-Minâhi'l-Muhammediyye*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1996.
- Kılıçaslan, Emine, *İletişim Kurma Becerileri*, İstanbul: Kriter Yayınları, 2011.
- Khatoon, Jamila, *İkbal'in Felsefe Sisteminde Tanrı, İnsan ve Kâinat*, çev. Celal Türer, İstanbul: Üniversite Kitabevi, Tarihsiz.
- Kocayörük, Ercan, *Etkili İletişim Becerileri*, İstanbul: Kriter Yayınları, 2011.
- Koç, Mehmet Akif, *İsnad Verileri Çerçevesinde Erken Dönem Tefsir Faaliyetleri*, Ankara: Kitâbiyât Yay., 2003.
- _____, *Tefsirde Bir Kaynak İncelemesi (es-Sa'lebî (ö.h.427)Tefsirinde Mukâtil b. Suleymân (ö.h.150) Rivayetleri)*, Ankara: Kitâbiyât Yayınları, 2005.
- Koç, Turan, *Din Dili*, Kayseri: Rey Yayıncılık, Tarihsiz.
- Koçyiğit, Talat-Cerrahoğlu, İsmail, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1990.
- Koçyiğit, Talat, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meal-i*, Ankara: Kılıç Kitabevi, Tarihsiz.
- Köylü, Mustafa, *Psiko-Sosyal Açıdan Dini İletişim*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006.
- Kur'an-ı Kerim Meal-i*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Kurtûbî, Ebû Abdillâh Muhammed ibn Ahmed, *el-Câmi' liAhkâmi'l-Kur'an*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1993.
- Kutub, Seyyid, *Fi Zılâli'l-Kur'an*, çev. Emin Saraç ve diğerleri, İstanbul: Hikmet Yay., Tarihsiz.
- Kuzgun, Şaban, *Hız İbrahim ve Haniflik*, Ankara: Se-Da Yayınları, 1985.

- Mâverdi, *en-Nuketuve'l-Uyân*, Beyrut: DâruKutubi'l-İlmiyye, Tarihsiz.
- Mevdüdü, *Tefhimu'l-Kur'ân*, İstanbul: İnsan Yayınları, 1991.
- Michel, Thomas, *Hıristiyan Tanrıbilimine Giriş*, İstanbul: 1992.
- Mor, Gökmen, *Türkiye'deki Gizli Dillerin Ses, Şekil ve Kavram Alanı Bakımından İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, 2009.
- Muhammed Bakır es-Sadr, *Kur'an Okulu*, çev. Mehmet Yolcu, İstanbul: Bir Yayıncılık, 1987.
- Mutlu, Erol, *İletişim Sözlüğü*, Ankara: Ark Yayınları, 1994.
- Mutluer, Osman, "İslam Sanatının Oluşumundaki Etkenler", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XI (2011), sayı: 1, s. 19-27.
- Munâvî, Zeynuddîn Muhammed Abdurra'ûf, (ö.h. 1031/1622), *Feyzu'l-Kadir*, Beyrut: Dâru Kutubi'l-İmiyye, 1994.
- Nesefî, Abdullâh ibn Ahmed ibn Mahmûd, *Medâriku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*, Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1989.
- Öksüz, Yusuf Ziya, "Türkçede İmla", *Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, sayı: 3, fasikül: 1-2, Ankara, 1979, s. 239-279.
- Örnekleleriyle Türkçe Sözlük*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000.
- Özden, Lütfi, "Gizli Dehlizlerden Kent Alanlarına Dışavurum Yüzeyi Olarak Duvar" *Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, sayı: 3, Haziran 2009, s. 71-85.
- Özek, Ali ve Arkadaşları, *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- Özer, A. Kadir, *İletişimsizlik Becerisi*, İstanbul: Varlık Yay., Tarihsiz.
- _____, *Üç Psikolojik Soru*, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2000.
- Özkan, Ali Rafet, *Dinlerde Kurban Kültü*, Ankara: Akçağ Yayınları, tarihsiz.
- Özlem, Doğan, *Mantık*, İstanbul: İnkılap Yayınları, 2007.
- Özcan, Zeki, *Teolojik Hermenötik*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.
- _____, *Din Bilim Yazıları I*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2001.
- Özsoy, Ömer, *Sünnetullah*, Ankara: Fecr Yayınevi, 1999.
- Öztürk, Mustafa, *Kur'an'ı Kendi Tarihinde Okumak*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2007.
- _____, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Ankara: OTTO Yayıncılık, 2008.
- Öztürk, Yaşar Nuri, *Kur'an-ı Kerim Meali*, İstanbul: Yeni Boyut Yayınları, 2000.
- Pak, Zekeriya, "Cahiliye Araçlarındaki Allah İnancının Kur'an'dan Hareketle Tespitiyle İlgili Bazı Hususlar", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, V (2001), sayı:1.

- Pease, Allan, *Beden Dili*, çev. Yeşim Özben, İstanbul: Rota Yayınları, 1997
- Porzig, Walter, *Dil Denen Mucize*, çev. Vural Ülkü, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 1995.
- Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed ibn Ömer, *Mefâtihu'l-Ğayb*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1994.
- Reşîd Ridâ, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm (Tefsîru'l-Menâr)*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, Tarihsiz.
- Rifat, Mehmet, *Göstergebilimin ABC'si*, İstanbul: Simavi Yayınları, 1992.
- Sadak, Bekir, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1989.
- Safi Rahmân Mubârekfûrî, *er-Rahikve'l-Mahtûm*, Dâru'l-Vefâ, Mısır, 2007.
- Said Havva, *el-Esâfi't-Tefsîr*, çev. Abdüsselâm Arı, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1992.
- Sezen, Yümni, *Antropolojiden Psikanalize Kurban ve Din*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.
- Soysaldı, Mehmet, *Kur'an'ı Anlama Metodolojisi*, Ankara: Fecr Yayınevi, 2001.
- Suyûtî, Celâluddîn Abdîrahmân, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut: Mektebetu's-Sahâfiyye, 1973.
- _____, *Kur'an İlimleri Ansiklopedisi*, çev. Sakıp Yıldız-Hüseyin Avni Çelik, İstanbul: Hikmet Neşriyat, 1987.
- Şâfi'î, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Beyrut: Daru İhyai'l-Ulum, 1990.
- Şevkânî, Hâfız Muhammed Ali ibn Muhammed, *İrşâdu'l-Fuhûl*, Kahire: Dâru's-Selâm, 1998.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed ibn Cerîr, *Târihu'l-Umem ve'l-Mulûk*, Beyrut, 1967.
- _____, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vili'Âyi'l-Kur'ân*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1988.
- Taha, Mahmut Muhammed, *İslam'ın İkinci Mesajı*, çev. Haydar Arslan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.
- Tatçı, Mustafa, *Yunus Emre Divanı (Tahlil)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2005
- Teber, Serol, *Davranışlarımızın Kökeni*, İstanbul: Say Yayınları, 1982.
- Toprak, Burhan, *Yunus Emre Divanı*, Odunpazarı Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2006.
- Tuğrul, Saime, *Ebedi Kutsal Ezeli Kurban Çok Tanrılıktan Tek Tanrılığa Kutsal ve Kurbanlık Mekanizmaları*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- Tümer, Günay-Küçük, Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ankara: Ocak Yayınları, 1993, İkinci Baskı.

- Ulutaşdemir, Nilgün, Engelli Çocuklarda İletişim ve Oyunun Önemi, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, II (2007), sayı: 5, s. 36-51.
- Uygur, Nermi, *Dilin Gücü*, İstanbul: Ara Yayıncılık, 1989, 3. Baskı
- Vahidi, Ebû'l-Huseyn Ali ibn Ahmed en-Neysâbüri, *Esbâb-ı Nüzûl*, Beyrut:Dâru ibn Kesîr, 1988.
- Vardar, Berke, *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, İstanbul: Multilingual Yayınları, 1998.
- Vatandaş, Celaleddin, *Hz. Muhammed'in Hayatı ve İslam Daveti*, İstanbul: Pınar Yayınları, 2009.
- Wells, Calvin, *Sosyal Antropoloji Açısından İnsan ve Dünyası*, çev. Bozkurt Güvenç, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1984.
- Whirter, Jeffries Mc.– Acar, Nilüfer Voltan, *Ergen ve Çocukla İletişim*, Ankara: Us-A Yayıncılık, 2000.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul: Eser Neşriyat, 1979.
- Yeşilyurt, Temel, *Söz'ün Anlamı*, Ankara: İlahiyat Yayınları, 2007.
- Yıldırım, Suat, *Kur'an'da Uluhiyet*, İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1997.
- Zehebî, Muhammed Hüseyin, *Tefsirde ve Hadiste İsrailiyyât*, çev. Enbiya Yıldırım, İstanbul: Rağbet Yay., 2007.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed ibn Ahmed ibn Osman, *Siyeru A'lâmi'nNubelâ*, Amman: Beytu Efkarî'd-Devliyye, 2004.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Cârullah Mahmûd ibn Ömer ibn Muhammed, *el-Keşşâf*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995.
- Zeydan, Corci, *İslam Medeniyeti Tarihi*, çev. Zeki Meğâmis, İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1976.
- Zielke, Wolfgang, *Sözsüz Konuşma*, çev. Esat Nermi, İstanbul: Say Yayınları, 1993.

DİZİN

A

Â'îşe (Hz.) 247, 248, 269
ahlak 46
ahlakî ilkeler, 21
alıcıya mesajı okuyan 88
Allah: ~'in ayetlerini tefsir etmek 32; ~
Teala'nın Kur'an'da ilkelerini ortaya
koyduğu din 24; ~ Teala'nın rızası 21
Amr ibn Cumûh 216, 218, 219, 224
Anadolu 19, 135, 291
anlama 34
Arap 41, 50, 147, 159, 184, 191, 198,
201, 228, 257, 283, 290; ~lar 192,
195, 197, 198
Arapça 7, 12, 26, 44, 78, 147, 150,
168, 169, 218, 239, 241, 256, 257,
258, 261, 284
araştırmacı 10
asıl 17, 28

B

Balans ayarı 101
bananeci 59
bâtıl 17
beş vakit 15, 253

C

cahiliye 51, 52, 54, 184, 191, 196, 197,
198, 201, 237, 290, 294
cami 115, 117, 136, 137
cemaat tartışmaları 33
Cerrahoğlu 37, 42, 44, 55, 217, 221,
226, 290, 293

Ç

Çemberlitaş 200
Çinliler 92

D

dalkavukluk 59
destekleyici unsur 109
din 19, 23, 24; karşı ~ 16
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen-
liği Bölümü 259
dindarlaşma 22
dindarlaştırma 21, 22; ~ faaliyeti 21
dini yaşamaya çalışanlara uygulanan
sertliğ 19
dinî: ~ ilimler 10; ~ metin 11
diyalog 66
Diyanet İşleri Başkanlığı 249

E

Ebter 111, 254, 255
Ebu Bekir (Hz.) 111, 235, 278, 284
Ebû Cehil 211, 233, 235, 270
eğitim fakülteleri 259
elçi 18, 166, 167, 168, 233
Elmalılı 31, 32, 162, 186, 206, 296
Enes ibn Mâlik 108
Eski Ahit 2, 169, 191
Eski ve Yeni Ahit 144

F

fal okları 54, 55, 56, 199, 254
Fırat 115, 200, 296
Fransızca 32

G

Gazâli 135, 291
Gaziantep 200
gelenek 57
gerçek kimlik 27, 28
günah 203, 205
günümüz Müslümanı 13, 256

H

Haceru'l-Esved 173
hadis kitapları 45
Hafsa (Hz.) 247, 248
hak din 53
Halis Albayrak 43
Hanıflık 191, 293
Hilfu'l-Fudül 59, 173
Hıristiyanlık 195
Hicaz 41, 52, 112, 184, 265
hitabın sahibi 164, 168

İ

ibadet-ı mersume 17
İbn Ebi Hâtim 37, 246
İfk 112
ilahiyat 10, 42, 256; ~ fakülteleri 259
iletişim 10, 11, 12, 13, 25, 38, 47, 48, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 97, 102, 103, 105, 107, 108, 115, 116, 126, 147, 148, 150, 151, 168, 170, 196, 210, 212, 268, 280, 282, 284, 286; ~ faaliyeti 69; ~in tarafları 65
iletme 101
ilk dönem tefsirleri 36
İmam Hatip: ~li öğrenciler 259; ~ ve İlahiyat camiası 152
imla işaretleri 103
İmreu'l-Kays 55
infak 215, 216, 217, 218, 219, 221, 223, 224, 225, 226, 227
İngilizce 32
insan 117, 179; ~ hafızası 117; ~ iletişimleri 65; ~lar 179
İsa (Hz.) 144, 169, 181, 200
İsaf 199
İslam 17; ~ dini 160
İslami tepkiler 24
İsmail Cerrahoğlu 37, 42, 55, 217

K

Kâbe 53, 171, 173, 193, 194, 195, 198, 199, 228
kâfir 48
Kanuni Sultan Süleyman 85
kaynağı Allah olan asıl dinden uzak tutmak 19
kıraat farklılıkları 33
kıssalar 46
kimlik 27, 28, 48, 61
Kitab-ı Mukaddes 47, 118
kitap-okur 152
klasik tefsir birikimi 35
Konyalı Mehmed Vehbi 33
kuffâr 48
Kur'an: ~dan önceki vahiy ürünü hitaplar 169; ~dan zihinsel uzaklık 31; ~da tanıtılan Allah 197; ~ hitabı 49, 171, 176; ~'ı anlama çabası 9, 10, 161; ~'ı anlama çalışmaları 13; ~'ı anlamak isteyen günümüz Müslümanı 10; ~'ı Kerim'in mesajı 12; ~'in anlam dünyası 31; ~'in anlaşılması 57, 147, 151, 152, 163, 188; ~'in çevirisi 34; ~'in çevirisini okumak 158; ~'in çok okunması 31; ~'in diziliş sırası 45; ~'in korunması 158; ~'in metinleşmeyle ilgili faaliyetler 43; ~'in metinleşme süreci 43; ~'in Mütetekillimi 118; ~'in nazil olduğu dönem 9; ~'in nüzul dönemi 9; ~'in nüzülü dönemi 191; ~'in retorik yapısı 12, 152; ~'in uyarıları 29; ~'in yapısı 11, 57; ~ mesajı 9, 12, 13, 48, 108, 110, 114, 131, 152, 156, 186, 187, 210, 260, 275, 276, 277, 278; ~ mesajını anlamak 257; ~ muhatabı 13; ~ vahyi 12, 43, 105, 148, 157, 159, 160, 191, 230, 269; ~ yerine ikâme edilmek istenen kitaplar 26
kuralları koyacak olanlar 53
kurban 46, 53, 125, 126, 136, 196, 252, 253, 254, 266
kutsal 15, 47, 48, 78, 117, 118, 143, 169, 187, 188, 191, 200, 238
Kutsal Metinler 117
küfr 48, 232
L
lafızcı anlayış 284

- M
malayani 29
meal 32, 34, 35, 47, 186, 241, 251, 255, 256, 265
meal 45
Medeni 40, 180, 181, 201, 231, 240, 251
Medine 147, 165, 179, 180, 181, 216, 227, 229, 231, 233, 253, 266, 267; ~ Yahudileri 165
Mehmed Âkif 25, 184
Mehmet Soysaldı 43
Mekke 56, 111, 112, 120, 134, 135, 141, 147, 171, 179, 184, 191, 192, 194, 198, 199, 200, 202, 216, 229, 230, 233, 240, 252, 253, 263, 264; ~ tarihi 112
Mekki 40, 122, 201, 233, 234, 240, 251
mesaj 75; ~ yazan 88
metnin yazarı 97
Mevdûdi 32, 207, 294
mevlid yazarı 171
mezhep 33, 261
Mu'âz ibn Cebel 224
Muhammed Esed 32, 121, 252
Muhammed Hamidullah 32, 59, 121
muhatap 5, 73, 80, 81, 110, 126, 127, 138, 139, 140, 141, 145, 153, 161, 182, 190, 212, 213, 219, 222; ~lık 48, 110, 170, 173
Muhsin Demirci 43
Musa Peygamber 125, 129, 168
Mushaf 6, 12, 22, 44, 45, 57, 149, 150, 153, 155, 157, 158, 161, 162, 163, 230, 240, 241, 242, 274, 283
Mushaf-ı Şerif 12, 149, 150, 161, 162, 163
Mustafa Çetin 42
mü'minler 24
müfessir 43, 44, 162
Mütekellim 5, 73, 80, 108, 111, 118, 124, 126, 127, 130, 131, 133, 136, 137, 138, 139, 165, 166, 287
- N
nâhî 54, 55
Naile 199
Nasreddin Hoca 108, 119, 120, 124
nefes 86
neme lazımcı 59
nevafile 21
Nizip 200
Nugayr 108
nüzul 9, 12, 33, 44, 45, 57, 140, 158, 188, 189, 193, 195, 198, 201, 208, 216, 220, 221, 222, 224, 228, 229, 232, 245, 246, 247, 248, 251, 255, 268; ~ bilgileri 45; ~ dönemi 191, 196, 197, 199; ~ dönemi Arapları 191, 199; ~ sebebi 12, 33, 188, 189, 198, 216, 221, 222, 224, 228, 232, 245, 246, 247, 248, 251
- Ö
Ömer (Hz.) 157, 169, 221, 222, 226, 227
- P
Papa 92, 116; ~ seçimi 92
Papaz 210
pozitivist akımlar 15
put 51, 53, 55, 61, 196, 199, 207, 273; ~lar 49, 51, 53, 54, 56, 196, 198, 199, 202, 203, 207, 208, 292; ~larla sembolize edilen dini hayat 60
- R
retorik 12, 80, 152
Ritüeller 17, 25
- S
Sa'lebe 224, 244
sahih iman ilkeleri 21
sahte 16, 17, 18, 19, 21, 27, 30, 48, 53, 54, 61, 233
sahtelik 28
sahtenin devamı 29
sakal 193
salih ameller 21
selim 30
sesli mesaj 93
Seyyid Kutub 32, 204, 251
Sistine Şapel 92
siyasi ve mezhebi tartışmalar 33
söz 152, 156; ~süz iletişim 89; ~ün sahibi 95, 153, 166, 237
sufizme meyil 22
Suyûti 40, 42, 171, 251, 263, 295
Süleymân Çelebi 171

Ş

şahit 34, 36, 111, 132, 151, 155, 157, U

184, 225, 265, 285

şahsi hesap 165

şair 55, 83, 87, 236, 237

şâri' 53

Şevkânî 148, 179, 215, 253, 295

şeytan 29, 30

şiir 237

Uhud 112, 216, 217, 232, 279, 285

Ulumu'l-Kur'an 39

Umeyr 108

usul 48

V

Vatikan 92

verici 82

T

Taberî 37, 54, 198, 204, 216, 217, 221, Y

223, 225, 229, 232, 233, 244, 246, Yahudi 125, 191, 231, 232

247, 295

taklit 16

Yahudilik 195

te'vil 44

yan sanayi 16

tefsir 10, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, Yavuz Sultan Selim Han 187

43, 44, 45, 135, 158, 161, 218, 220, yazı ile iletişim 83

221, 223, 238, 247, 249, 250, 251, yazılı metin 87, 239

255; ~ faaliyeti 10; ~ kitapları 255; ~ yazısız ve sessiz iletişim 90

~ usulü 39, 40, 42, 44; ~ usulü kitapları 39

Yemen 200, 202, 205, 207

yüz yüze: ~ iletişim 78; ~ ve sessiz iletişim 76

teşvik 21, 225, 284

Topkapı Sarayı Kutsal Emanetler dairesi Z

187

zekât 187, 224, 225, 251, 252

türbe 24

Zeugma 200

Türkçe 32, 33, 38, 42, 65, 120, 226, zıhar 243, 244, 245, 265

251, 253, 271, 274, 291, 293, 294,

295

Türkiye 85, 93, 162, 257, 293, 294